

SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE TARİHİ ŞAHSİYETLERİN ROLÜNE İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ

Teachers Views on The Role of Historical Figures in Social Studies Course

Kübra Melis AVCU¹ ve Özlem Çakar ÇELİK²

¹Doktora Öğrencisi, Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, melisayas5858@hotmail.com, orcid.org/0000-0001-7942-8648

²Dr. Öğr. Üyesi, Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Elâzığ, Türkiye, ocakar@firat.edu.tr, orcid.org/0000-0002-2896-3066

Araştırma Makalesi/Research Article

Makale Bilgisi

Geliş/Received:

04.07.2021

Kabul/Accepted:

01.12.2021

DOI:

10.18069/firatsbed.960843

Anahtar Kelimeler

Sosyal Bilgiler Dersi,
Tarih, Tarihî Şahsiyet,
Değerler, Rol Model

Keywords

Social Studies Course,
History, Historical Figure,
Values, Role Model

ÖZ

İyi bir yurttaş yetiştirmede, tarih bilinci kazandırmada ve milli benlik duygusunun gelişiminde önemli bir yere sahip olan tarihî şahsiyetler, bir ya da daha fazla alanda kendini kanıtlamış, zaman ve mekân sınırlarını aşmış, toplum tarafından kabul edilmiş figürlerdir. Bu çalışmada Sosyal Bilgiler dersinde tarihî şahsiyetlerin rolüne ilişkin öğretmen görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışma nitel türde olgubilimsel (fenomonolojik) desende yürütülmüştür. Bu kapsamda Elâzığ il merkezindeki devlet okullarında aktif olarak görev yapan 15 sosyal bilgiler öğretmeni seçilmiştir. Çalışma grubu olarak nitel araştırmaların doğasına uygun şekilde amaçsal örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu amaçla katılımcılarla bire bir görüşme yapılmıştır. Elde edilen bulgulara göre öğrencilere tarihî şahsiyetlerin öğretilmesinde öğretmenler kilit role sahiptir. Öğretmenlerin derslerde bir yazardan, bilim insanından, düşünürden bahsetmesi öğrencilerin bu şahsiyetleri içselleştirmesi açısından etkili olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca tarihî şahsiyetlerin vatanseverlik, adalet, milli benlik vb. kavram ve değerleri kazandırmada etkili olduğu görülmüştür. En fazla Mustafa Kemal Atatürk, Fatih Sultan Mehmet, Metehan ve Seyit Onbaşı gibi şahsiyetlerin vatanseverlikleri üzerinde durulurken, adalet kavramı kapsamında Osmanlı Devleti ve Osmanlı Devleti'nin adaleti ön plana çıkmıştır. Estetik anlayışında en çok sanat ve mimari alanlara vurgu yapılırken ismi en çok geçen tarihî şahsiyet Mimar Sinan olmuştur. Öğrencilerin tarihî şahsiyetleri rol model almasında genel olarak televizyon dizilerinin yönlendirici etkisi öne çıkmıştır.

ABSTRACT

Historical figures, who occupy an important place in educating a good citizen, in gaining historical awareness and in the development of the national identity sense, are figures that have proven themselves in one or more areas, have transcend the boundaries of time and place and have been accepted by the society. In this study, it is aimed to determine teachers' views on the role of historical figures in Social Studies course. The study has been conducted in a qualitative phenomenological design. In this context, 15 social studies teachers who actively work in state schools in Elazig province center have been selected. As the study group, purposive sampling method has been used in accordance with the nature of qualitative research. For this purpose, one-on-one interviews have been conducted with the participants. According to the findings, teachers play a key role in teaching students on historical figures. It has been determined that teachers' mention of a writer, scientist and philosopher in lessons is become effective in terms of students' internalizing these personalities. In addition, it has been shown that historical figures are of effective in gaining concepts and values such as patriotism, justice, national identity. While the patriotism of individuals such as Mustafa Kemal Atatürk, Fatih Sultan Mehmet, Metehan and Corporal Seyit has been emphasized, the justice of the Ottoman State and the Ottoman State came to the fore within the concept of justice. In the sense of aesthetics, the most emphasis has been placed on art and architectural areas, while the most mentioned historical figure is become Mimar Sinan. The guiding influence of television series has been prominent in general in the fact that students take historical personalities as role models.

Atf/Citation: Avcu, K. M. ve Çelik Ö. Ç. (2022). Sosyal Bilgiler Dersinde Tarihî Şahsiyetlerin Rolüne İlişkin Öğretmen Görüşleri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 32, 1(97-110).

Sorumlu yazar/Corresponding author: Kübra Melis AVCU, melisayas5858@hotmail.com

*Bu çalışma "Sosyal Bilgiler Dersinde Tarihî Şahsiyetlerin Rolüne İlişkin Öğretmen Görüşleri" adlı yüksek lisans tezinden hareketle oluşturulmuştur.

1. Giriş

Eğitimciler günümüz çocuklarının donanımlı ve topluma yararlı bireyler olmaları için büyük bir gayret içesine girmişlerdir. Yaşanan şiddet olayları, akran zorbalıkları uzmanların bu alanda yoğunlaşmasına neden olmuştur. Bu yüzden değerleri niçin öğretmeliyiz sorusu sık sık gündeme gelmiştir ve okulların bu değerleri kazandırma konusunda yetkin bir görev üstlenmesi gerektiği her koşulda belirtilmiştir (Yıldırım, 2016).

Değerler eğitimi başta aile olmak üzere arkadaşlar, okul, sosyal çevre, medya vb. birçok faktörle iç içedir. Pozitif insan tipini yetiştirmek her toplumun gayesidir ve bu süreci gerçekleştirmede önemli etkenlerden biri değer eğitimidir. Çünkü değer eğitimi topluma ait olan sosyal, politik ve kültürel değerlerin öğretimidir (Turan ve Ulusoy, 2016; Balcı ve Yelken, 2013). Halstead ve Taylor (2000)'a göre değer, bireyin davranışlarına kılavuzluk eden ve bireyin davranışlarının yargılandığı ilkeler ve inançlardır.

Powney ve diğerleri (1995) değer kavramını genel olarak üç kavramsal çerçeve içinde incelemiştir:

- Değerler, inancın manevi yönünü içine alır. Ayrıca yaşamımızı sürdürme şeklimiz, örgütlenme biçimimiz ve tecrübelerimiz ile ilgisi olan başka yolları gösterir.
- Değerler kişiyi psikomotor, biliş ve duygusal yönlerden etki altına alabilir.
- Değerler temel ve bağlamsal olmak üzere iki biçimde açıklanır. Temel değerler, evrensel kapsamda ilkeleri içerirken; bağlamsal değerler, belirli koşullardaki mutlak davranışları içerir.

Değerler eğitimi, toplumun üyesi olan bireylere kendilerinden istenen rolleri yapmaları ve belli değerler yönünde davranmaları için lazım olan becerileri öğretmektir (Alimcan ve Şam, 2017). Değer eğitiminin bireylere, temelde zamanlarının büyük kısmını geçirdikleri okullarda verilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Fakat bireyler günlük yaşam içerisinde ailede, akraba, arkadaş, komşu, yakın çevre ilişkilerinde, alışverişte, düğünde, bayramda bir başka deyişle birçok değişik kaynaktan çeşitli değerleri edinir. Bu nedenle, öğrencilerin hangi değerlere sahip olduğunu, değerlere ilişkin günlük yaşam içerisinde ne gibi olaylar, durumlar ile karşılaştıklarını belirleme yalnızca sınıf ve okulla sınırlı olmamalıdır (Lakshimi ve Paul, 2018; Deveci ve Selanik, 2009).

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (2017) 'na göre "öğrencilere iyi bir insan ve iyi bir vatandaş olmalarını sağlayacak bilgi, beceri, tutum, davranış ve alışkanlıkları kazandırmayı amaçlayan eğitim, bu yönüyle değerlerle şekillenmiş bir etkinliktir. Bu bağlamda okullardaki değer eğitiminin amaçlarından biri öğrencilerin sağlıklı, tutarlı ve dengeli bir kişilik geliştirmelerini sağlamaktır. Bu doğrultuda sosyal bilgiler dersi özellikle de değerlerin öğretilmesinde tarihî şahsiyetlerden yararlanmaktadır. Bunun dayandığı birtakım noktalar vardır. Bunlardan ilki şahsiyetlerin tutumuyla, sergilediği davranışlarla, iyi karakter özelliklerine sahip olmasıdır. İkincisi, duyuşsal boyuta yöneliktir. Şahsiyetlerden yararlanmanın duyuşsallığı bireyin bedensel olarak uyarılması ve onu içselleştirerek birtakım kazanımlar sağlamasıdır. Üçüncüsü ise psikolojik boyuttur. Psikoloji insanlığın varoluşundan doğan bir gerçekliktir ve öğrencilerin seçtiği şahsiyeti psikolojik olarak özümsemesi gerekmektedir (Yazıcı ve Aslan 2011).

Sosyal Bilgiler dersinde tarihî şahsiyetlerin rolü ve öneminden bahsetmeden önce tarihî şahsiyet kavramını açıklamak yerinde olacaktır. İyi bir yurttaş yetiştirmede, tarih bilinci kazandırmada ve milli benlik duygusunun gelişiminde önemli bir yere sahip olan tarihî şahsiyetler, bir ya da daha fazla alanda kendini kanıtlamış, zaman ve mekân sınırlarını aşmış, toplum tarafından kabul edilmiş figürlerdir.

Tarihî şahsiyetlerin yaşadığı tecrübeler, değer yargıları, bakış açıları, his ve duyguları bireylerin geçmişi anlama becerileri geliştirip geleceğe yön vermesinde etkin bir rol oynar. Bunun yanında milli tarihî şahsiyetler toplumsal bir gurur ve özgüvenin gelişmesine katkı sunarken, evrensel şahsiyetler ulusüstü bir saygının oluşmasına zemin hazırlayarak dünya barışına fayda sağlamaktadır. Çünkü toplumları kuvvetlendiren bir araya getiren ortak geçmişler ve onlara yol gösteren şahsiyetlerdir.

Modern dünyanın kurulmasına öncülük eden sanatçılar siyasiler tarihî şahsiyetlerin kişilik özelliklerinden ve bıraktığı eserlerden faydalanırlar. Böylelikle bu şahsiyetleri özümser, çevresine anlatır ve geleceğe aktarırlar. İlk yenilikleri benimseyenler de onlar olur. Bu aslında toplumun yeniden inşası ile birlikte istendik yönde bir değişimin sağlanması, nesillerin değerler ve fikir akımları ile şekillenmesine zemin hazırlar. Toplumsal değişimin, gelişimin sağlanmasına katkı sunan bu şahsiyetler ikiye ayrılırlar. İlki yenilikçi ve modern olanlar diğeri yerel bir kimliği benimsemiş ve bunu en üst noktada temsil edenlerdir (Şengül, 2006). Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta tarihî şahsiyetlerin yerel ve evrensel kimliği değil, toplumsal değişime ve kültür aktarımına sunduğu ortak katkıdır.

Vatandaşlık bilincinin geliştirilmesinde, toplumun kabul gördüğü ahlaki değerlerin aktarılmasında, çağdaşlaşmada ve demokratik ilkelerin benimsetilmesinde tarihî şahsiyetlerin önemi göz ardı edilemez. Sadece

kendi milletleri arasında değil küresel dünyada da gelişmeye öncülük eden bu tarihî şahsiyetler toplumu ayakta tutan değerlerin benimsenmesinde ve kültürel mirasın aktarılmasında etkin rol oynarlar. Kültürel miras yalnızca somut nesnelere veya geçmişten gelen günümüze ulaşmış gelenekler, eylemlerden ve tarihî binalardan ibaret değildir aynı zamanda onlara yön veren tarihî şahsiyetlerle de yakından ilişkilidir. Metehan'dan tutunda Yavuz Sultan Selim'e, Mustafa Kemal Atatürk'ten, Azizi Sancar'a vs. tecrübeler yaşamış, yaşadıkları bu tecrübeler sonrasında topluma bir yön çizmiş toplumu bilgilendirmiş ve verilen eğitim, değerlerle gelecekte isimleri unutulmayacak miraslarımızdır.

Sosyal Bilgiler dersinde yer alan tarihî şahsiyetler aynı zamanda dünya tarihine, kültürüne ve değerlerine katkıda bulunmuş kişilerdir. Her ülkenin yurttaşlarına kurucularını, bilim, edebiyat, mimari vb. alanlarda çığır açan insanlarını tanıtmaları bir zorunluluktur. Çünkü bu tarz şahsiyetler ilham kaynağıdır. Ülkeyi kalkındırarak, bilimde, sanayide ve her alanda ileri noktaya taşıyacak bireylere emsal oluşturacak referanslardır. Bu açıdan Sosyal Bilgiler dersinin önemi büyüktür. Müfredatı yerleştirilen tarihî şahsiyetler milli bilincin oluşmasına ve evrensel değerlerin yerleşmesine önemli katkı sağlayarak nesillerin istenen doğrultuda yetişmesine yardımcı olacaktır.

Türkiye'deki tarihî şahsiyetler ile ilgili literatür incelendiğinde tarihî şahsiyetlerin Sosyal Bilgiler ders kitapları içerisinde ele alınma biçimi (Deniz, 2011); Sosyal Bilgiler 5, 6 ve 7. Sınıf ders kitapları yıllara (2015-2019) göre karşılaştırılması ve yer alan tarihî şahsiyetlerin isimlerinin saptanması (Topçuoğlu, 2019); 1923-1980 yılları arasında Niğde'nin yetiştirdiği tarihî şahsiyetlerin Türkiye'ye Niğde şehrine ve insanlık adına yaptıkları hizmet ve katkıları (Altıngöller, 2007); önemli 25 kadın şahsiyete ait bilgi düzeylerini ortaya koyamaya yönelik (Tokcan ve Kolyiğit, 2017) çalışmalar mevcuttur.

Yabancı alan yazın incelendiğinde yaş ve kişisel deneyimlerden yola çıkarak kahraman tanımının belirlenmesi (White 1999); kahramanların öyküleri aracılığıyla değerlerin öğretilmesi (Sanchez 1998); üstün zekâlı çocukların yaşamındaki rol modellerinin belirlenmesi (Pleiss ve Feldhusen 1995) ve kahramanların değerleri ile çocukların gelişmekte olan değerleri arasında bir bağlantı kurulduğu (McCrary 1999) çalışmalar yer almaktadır.

Tarihî şahsiyetler değerler eğitimi açısından önemli olup öğrencilere rol model olacağı düşünülmektedir. Tarihî şahsiyetler aynı zamanda milli eğitimin genel amaçları ve Sosyal Bilgiler dersinin özel amaçları doğrultusunda yetiştirmek istenen insan tipinin ortaya çıkmasında önemli katkılar sunabilecektir. Tabii ki bu noktada öğretmenler tarihî şahsiyetlerin olumlu ve olumsuz özelliklerini doğru ve dengeli bir şekilde aktarabilmelidir. Bu nedenle tarihî şahsiyetlerin nasıl verileceği ve öykü bağlamındaki yeri dikkatlice planlanmalı, kültür-zaman uyumuna dikkat edilmesi önem arz etmektedir. Ayrıca Sosyal Bilgiler dersini alan öğrencilerin yaş ve gelişim özellikleri dikkate alındığında tarihî şahsiyetlerin rol model olacağı düşünülmektedir. Bu noktada müfredatın önemi kadar öğretmenlerin tarihî şahsiyetlere hâkimiyeti ve dersin uygulamasında tarihî şahsiyetlerin gerekliliğine yönelik inançları da önem taşımaktadır. Sosyal Bilgiler dersi ve tarihî şahsiyetler ilişkisi Türkiye'de nicel açıdan gerektiği kadar çalışılmış bir konu değildir. Bu nedenle alanda önemli bir boşluk bulunmaktadır. Çalışma ile literatüre katkı sağlama ümit edilmiş, aynı zamanda tarihî şahsiyetlerin eğitim açısından önemine dikkat çekilmeye çalışılmıştır.

2. Materyal ve Metot

2.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma nitel türde olgubilimsel (fenomonolojik) desende yürütülmüştür. Olgubilim, olgu ile ilgili bilgiler elde etmek için bireylerin deneyimlerinden yararlanan bir araştırma yöntemidir (Kocabıyık, 2016). Bu amaçla katılımcılarla bire bir görüşme yapılmıştır. Araştırma esnasında daha önceden geliştirilen görüşme formundaki yarı yapılandırılmış maddeler katılımcılara yöneltilmiştir. Gerektiğinde katılımcılara araştırmacı tarafından ek sorular sorulmuştur. Yarı yapılandırılmış görüşmelerde gönüllülük esasına dayalı şekilde ses kaydı alınmış ve araştırmacı tarafından bilgisayar üzerinden yazılı hale getirilmiştir. Daha sonra betimsel analiz tekniği kullanılarak veriler analiz edilmiş, kodlar frekansları ile birlikte tablo yapılarak alan yazın ışığında kategorize edilip yorumlanmıştır.

2.2. Çalışma Grubu

Çalışma evrenini Türkiye’de devlet okullarında aktif olarak çalışan Sosyal Bilgiler öğretmenleri oluşturmaktadır. Tüm evrene ulaşmak mümkün olmadığından ulaşılabilir evren olarak Elâzığ il merkezindeki devlet okullarında aktif olarak görev yapan Sosyal Bilgiler öğretmenleri seçilmiştir. Çalışma grubu olarak nitel araştırmaların doğasına uygun şekilde amaçsal örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Amaçsal örnekleme, seçkisiz olmayan bir örnekleme yaklaşımıdır (Büyüköztürk, 2016). Nitel araştırmaların doğasına uygun şekilde istatistiksel genelleme hedeflenmediği, aksine analitik genelleme hedeflendiği için aydınlatılması amaçlanan olgunun derinlemesine ele alınması, nitel çalışma sürecinde olası keyfi özneliğin önüne geçebilmek ve araştırmacı-katılımcı-olgu etkileşiminden kaynaklı aksiyolojik özneliğin sağlanabilmesi için amaçsal örnekleme tercih edilmiştir. Çalışma Elâzığ/Merkez ilçesindeki ortaokullarda aktif olarak görev yapan 8 kadın, 7 erkek olmak üzere toplam 15 Sosyal Bilgiler öğretmenleriyle yapılmış ve bu öğretmenlerin seçiminde kolay ulaşılabilirlik ilkesi esas alınmıştır. Yeterli veri toplandığına kanaat getirilene kadar yeni görüşme yapılmaya devam edilmiş ve katılımcılardan yeni görüşler gelmediği kanaatine varıldığı 15. katılımcıyla yapılan görüşmede, çalışma grubu tamamlanmıştır. Görüşme tekniği kullanılan araştırmalarda, örneklemin ihtiyaç duyulan bilgi miktarını karşılayıp karşılamadığı önemlidir. Çalışma grubunun büyüklüğü dikkate alınmaz (Türmüklü, 2000). Yeterli veri geldiğine kanaat getirildiğinde ve yeni veri gelmemeye başladığında çalışma grubu tamamlanmıştır.

2.3. Veri Toplama Araçları

Çalışmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen açık uçlu sorulardan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formu hazırlanırken ilk olarak alan yazına ilişkin belirtke tablosu oluşturulmuş, gerekli düzeltme ve eklemeler yapılarak görüşme formuna son hali verilmiştir.

2.4. Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışma Elâzığ Milli Eğitim Müdürlüğünden araştırmayla ilgili gerekli izinler alınarak 2018-2019 eğitim ve öğretim yılında Elâzığ İli merkez ilçede ortaokulda aktif olarak görev yapan 15 Sosyal Bilgiler öğretmeni ile görüşme tekniği kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Görüşmeden önce katılımcılardan randevu alınarak görüşme yeri ve saati konusunda hemfikir hale gelinmiştir ve bu bağlamda çalışmanın belli bir plan çerçevesinde yürütülmesine gereken özen gösterilmiştir. Görüşme sırasında sonuçların daha ayrıntılı değerlendirilebilmesi için ses kaydı yapılmak istenildiği belirtilmiştir. Elde edilen veriler betimsel analiz ile çözümlenmiştir. Buna göre, ilk önce araştırma soruları ve araştırmanın kavramsal boyutundan yola çıkarak kategoriler oluşturulmuştur. İkinci aşamada, hangi verinin hangi tema altında düzenleneceği belirlenmiştir. Son aşamada ise veriler, frekans (f) şeklinde sunulmuştur.

3. Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde araştırmadan elde edilen bulgulara tablolar halinde yer verilerek yorumlanmıştır (Tablo 1).

K1: ‘yani vatanseverliği kazandırmasında etkisi oluyor muhakkak bu aslında öğretmenle alakalı bu tip şeyler öğretmen bir şey vermiyorsa pek bir faydası olmuyor yani içerikten ziyade öğretmenin anlatması da önemli o yüzden bence öğretmen daha etkili bu konuları anlatırken önce öğretmenin vatansever olması lazım öğretmen çocuğa o şahsiyeti o dersi öğretmek istemiyorsa anlatmak istemiyorsa üstün körü geçiyorsa zaten çocuk hiçbir şey anlamadan kapanıp gidiyor bunun dışında insanların tarihi bilmesiyle vatanseverlik oranı doğru orantılıdır örneğin Mustafa Kemal tarih öğrendikten sonra milliyetçilik ruhu gelişmiş bu çok önemli’

K4: ‘bu konu müfredatımızda var ama ben yeterli olduğumu düşünmüyorum daha fazla olursa öğrencinin çok fazla dikkatini çekiyor derse katılımını da artırıyor araştırma ödevi verirken böyle şeyler şahsiyetleri araştırırken daha güzel öğreniyor ama ben yeterli olduğumu düşünmüyorum şahsiyetlere daha fazla yer verilmeli. Onların hayatlarından onların yaptıklarından mesela bir Çanakkale’de seyit onbaşı anlatırken onun hayat hikayesini mesela İstiklal Marşı’nın yazarı sadece İstiklal Marşı ile ilgili değil ondan önceki hayatı bu vatan için yaptıklarını gördükçe duydukça vatan kolay kazanılmadığını fedakarlıklar sonucunda kazanıldığını gösteriyor vatanseverliği daha da artırır. Ama müfredatta daha fazla yer verilirse onlar çocukta daha kalıcı şekilde olacağını düşünüyorum Çok az yer aldığı için biz de çok fazla aktaramıyoruz Maalesef’

Tablo 1. Katılımcıların “Tarihî şahsiyetlerin öğrencilere vatanseverlik değerini kazandırabilmesi” hakkındaki görüşleri

Tarihî şahsiyetler ile vatanseverlik kazanımı	f		
	Olumlu	Olumsuz	Toplam
Tarihî Şahsiyetler	34	3	37
Vatanseverlik	17	2	19
Müfredat	9	7	6
Öğretmen	10	5	15
Örnek vermek	7	3	10
Hikâye/öykü	6	3	9
Fedakârlık	7	-	7
Milliyetçilik	1	1	2
Toplam	91	24	115

K7: 'yani bizim müfredatımızda da çok fazla yer verildiğini düşünmüyorum yer verilmediği için de bir kendimizce anlatmaya çalışıyoruz tabii ki tarihî şahsiyetleri vatanseverlik üzerine büyük bir etkisi olacak yani ilk Türk devletlerinden tutunda günümüzdeki tarihî şahsiyetler e kadar onların birçoğuna müfredatımızda yer verirken öğrencileri vatanseverlik duygularını yükselteceğini düşünüyorum ama maalesef çok fazla yer verilmiyor özellikle ortaokullarda çocuk bunun farkında değil tarihî şahsiyetlerin yaşamlarını hikayeleştirerek ya da bilinmeyen yönlerini onları daha iyi tanıtabiliriz bu konuların daha çok hikayeleştirerek verilmesi taraftarıyım'

Görüşmede en fazla Mustafa Kemal Atatürk, Fatih Sultan Mehmet, Metehan ve Seyit Onbaşı gibi şahsiyetlerin vatanseverlikleri üzerinde durulurken ayrıca Piri Reis, Cezeri ve İbni Sina gibi bilim insanlarının da bilim aracılığı ile vatanseverlik özellikleri vurgulanmıştır. Ancak özellikle bilim alanında önemli buluşlar yapan bu şahsiyetlerin ders kitaplarında çok az işlendiğine dair olumsuz (f=3) görüşler de vardır. Özellikle örnekler verilerek (f=7), hikâye ve öyküler (f=6) ile konuların pekiştirileceği ve o bilgilerin kalıcılığının sağlanmasının daha kolay olacağı yorumu yapılmıştır. Öğrencilere Mustafa Kemal'ler den Fatih Sultan Mehmet'ler den ne kadar çok bahsedilirse o kadar fazla vatansever bir birey olacakları (f=17) ancak ders saatinin az olması ve özellikle müfredattan ötürü bu konuya yeterince önem verilmediği (f=2) bildirilmiştir. Öğretmenlerin kendi bilgi ve becerisini kullanarak öğrencilere vatanseverlik, milliyetçilik ve fedakârlık duygularını öğretmelidir. Bu konudaki olumlu görüşler (f=10) öğretmenlerin ellerinden geleni yaptıkları ve vatansever oldukları yönündedir. Ancak olumsuz görüşler (f=5) genellikle öğretmenlerin Türk tarihindeki şahsiyetler hakkında yeterince bilgi sahibi olmamaları üzerine yoğunlaşmıştır (Tablo 2).

K7: 'Adalet konusunda Osmanlı'dan çok fazla örnek veriyorum öğrencilerimize maalesef adalet duygusu biraz soyut bir kavram soyut olduğu için ve çocuklar çok farkında değil farkında olmadığı için de Osmanlı'da yapılanlar kanuni sultan Süleyman'ın yaptığı her işte bir kanun çıkarması ya da onu adaletle dayandırılması tabii ki tarihî şahsiyetlerin yaptığı adil işleri anlatarak öğrenciler adalet duygusunun bilincinin yerleşmesine katkı sağlamalısınız'

K13: 'Özellikle bu değerlerin aktarımında tarihî şahsiyetler kesinlikle önemli İslam tarihinde Hz. Ömer'in adaleti ile anlatıyorum onun adaletle ilgili hikâyelerini öğrencilerime paylaşmaya çalışıyorum onun dışında yine Fatih Sultan Mehmet'in anlatırken onun kadı ile olan ikili muhabbetinden örnek veriyorum yani bir şekilde kendimiz o çocukların bam teline dokunmaya çalışıyoruz kendi çabalarımızla Fatih Sultan Mehmet bir Hazreti Ömer'in yaşamından kesitler verdiğimiz zaman Adaletli olursa kazanacağını adaletli olmasa kazandığını Sansa bile kaybedeceğini düşünür'

Tablo 2. Katılımcıların “adalet değerinin gelişmesinde, tarihî şahsiyetlerin rolü” hakkındaki görüşleri

Tarihî şahsiyetler ile Adalet değeri kazanımı	f		
	Olumlu	Olumsuz	Toplam
Adalet	47	4	51
Osmanlı Devleti	21	-	21
Örnek vermek	15	-	15
Fatih Sultan Mehmet	14	-	14
Kanuni Sultan Süleyman	2	-	2
Hak	5	3	8
İçerik	2	6	8
Hz. Ömer	5	-	5
Sınıf farklılık/yaş	2	3	5
Soyut	2	2	4
Eşitlik	3	-	3
Toplam	119	17	136

K2: ‘Şimdi adalet tüm toplumların ihtiyaç duyduğu en önemli kavramlardan biri çünkü adaletin olmadığı bir toplumda birlik ve beraberlik bulunmaz o yüzden Fatih Sultan Mehmet’e de olduğu gibi padişah dahi olsa adaletin karşısında eşit olduğu öğrenciye kavratılmalı bu örnekler verilmeli’

Osmanlı devletinin (f=21) adaleti bütün dünyaca tanındığı bilinen bir gerçektir. Çünkü Osmanlı İmparatorluğu yedi cihana gösterdiği adaleti ile ülkeler fethetmiş ancak hiçbir zaman o ülkedeki vatandaşların dinine, diline ya da özel hayatlarına müdahale etmemiştir. Bunun en güzel örneği ise Fatih Sultan Mehmet’te (f=14), Kanuni Sultan Süleyman’da (f=2), ve Osman Bey’de olduğu belirtilmiştir. Yine katılımcıların Hz. Ömer (f=5) ve Hz. Ali’nin de devletin temelini adalet olduğuna dair çok keskin düşünceleri bulunmaktadır. Olumsuz görüşlerin geneli adalet duygusunun soyut bir kavram (f=4) olmasından kaynaklanmaktadır. Çünkü her zaman için somut kavramları öğretmek ve öğrenmek daha kolaydır. Ancak; hak, adalet ve fedakârlık gibi kavramlar elle tutulup gözle görülemeyen ancak hissedilen kavramlardır. Ayrıca burada sınıf daha doğrusu yaşta önemli bir faktördür. Çünkü 6. sınıf öğrencilerine değerleri öğretmek ile 8. sınıf öğrencilerine değerleri öğretmek arasında fark olabilmektedir (f=5). Ortaokul çağındaki çocuklarda henüz mantıksal zekâ gelişim aşamasında olduğu için bu öğrencilere soyut kavramları öğretmenin daha zor olabileceği düşünülmektedir (f=3) Tablo 3).

K4: ‘liderlik konusunda Atatürk zaten bizim için idol Samsun’a çıkışından kurtuluş Savaşı’ni başlatışından milli mücadele olsun bunlar çocuklarda milli benliğin oluşmasında çok etkileri var ayrıca günümüzdeki olaylardan da bağlantı kurarak ve yine Osmanlı dönemindeki olaylardan da örnek vererek adalet duygusunu geliştirmeye çalışıyoruz ama dediğim gibi tarihî şahsiyetleri çok az yer veriliyor kesinlikle yeterli değil isterim ki çocuklar atalarını daha iyi tanırsın devlete mal olmuş tarihî şahsiyetleri daha iyi bilsin isterim ama maalesef çocuklara ezberle yönelik bilgiler veriyoruz onlar da bu duyguları geliştirmede yeterli olmuyor’.

K15: ‘Türk tarihi hepimizin bildiği gibi şanlı bir tarihtir en güzel örneklerden bir tanesi nedir savaşlarda yapılan fedakarlıklar milli bilinci geliştirir bir seyit onbaşı bir Mustafa Kemal Atatürk vs. yaptıkları bu bilincin yeşermesinde çok önemli özellikle tarih konuları tarihî şahsiyetler üzerinden verilirse bu bilinç daha etkili olur örneğin II. Abdülhamit Fatih Sultan Mehmet Mustafa Kemal Atatürk öğrencileri daha iyi motive ediyor ama verilmediği zaman yani tarihî şahsiyetler üzerinden anlatılmadığı zaman pek verimli olmuyor milli benlik önemlidir insan ismi nasıl kendinde yer ediyorsa milli benlik de öyledir.’

Tablo 3. Katılımcıların “milli benliğin oluşmasında tarihî şahsiyetlerin rolü” hakkındaki görüşleri.

Tarihî şahsiyetler ile milli benlik kazanımı	f		
	Olumlu	Olumsuz	Toplam
Tarihî şahsiyetler	21	2	23
Mustafa Kemal Atatürk	7	-	7
II. Abdülhamit	2	-	2
Fatih Sultan Mehmet	4	-	4
Türk	14	-	14
Milli benlik	11	-	11
Vatan	9	-	9
Örnek vermek	8	-	8
Yaş/sınıf	3	4	7
Ders saati	2	4	6
Milli şuur	4	-	4
Gurur	2	-	2
Toplam	87	10	97

K1: ‘Şimdi bakın çocuklara milli benlik kazandırmak için tabii ki hükümdarlardan bahsediyoruz hükümdarların etkisinde kalanlarda milli benlik duygusu geliyor ama tekrar dediğim gibi bunlar çok küçükler 5. Sınıflar 6. sınıflar gerçekten çok küçük bunlar daha çok işin eğlencesinde gurgurındalar ama 7 ve 8. sınıflar da daha etkili 8. sınıfta da özellikle bu inkılap tarihi dersinde çocuklar konulardan etkileniyor iyi veya kötü yönde dolayısıyla etkisi çok oluyor ama 5 ve 6.sınıflarda bu çok yok daha çok 7 ve 8.sınıflara uygun bu tip şeyler’.

Öğrencilerde milli benliğin oluşması noktasında katılımcılar genel olarak tarihî şahsiyetlerin olumlu (f=21) etkilerinin olduğunu belirtmişleridir. II. Abdülhamit (f=2) Fatih Sultan Mehmet (f=4) Mustafa Kemal Atatürk (f=7) sıkça ismi geçen şahsiyetler olmuştur. Olumsuz görüşler (f=2) tarihî şahsiyetlerinin rollerinin yeterince bilinmediğinden ve geçmiş ile günümüz arasında köprü kurulması gerekirken bu konuda önemli eksiklerin olduğu düşünülmektedir. Çünkü milli benlik, vatanseverlik ve bilimde tarihte yaşamış insanların tecrübeleri o dönem ile sınırlandırılmamalıdır. Şahsiyetlerden önemli dersler alınması gerektiği konusunda ortak görüş bulunmaktadır (f=23). Milli benlik ile ‘Türk’ (f=14) kelimesi ön plana çıkarken Malazgirt’ten ve 15 Temmuz’a kadar bu vatan için can siperane olan kişilerin, şahsiyetlerin üzerinde durulması gerektiği ön plana çıkmıştır (Tablo 4).

K5: ‘özellikle bu konuda Atatürk’ün inkılapları büyük fayda sağlıyor işte bu inkılapları ne kadar fayda getirdiği üzerine konuşuyoruz seçme ve seçilme hakkının ne kadar önemli olduğunu kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesinin ülkemize getirdiği yararlarını önemlerini belirtiyoruz bunun dışında demokrasi konularında bu önemi vurguluyor tüm bunların yurttaşlık becerilerinin gelişmesinde etkili olduğunu düşünüyorum çünkü çocuk birçok kavramı buralarda öğreniyor milli egemenlik kavramı olsun halkın yönetime katılması olsun vatandaşların haklarını sorumluluklarını öğreniyor ve bir vatandaş olarak nasıl davranması gerektiği bilincine yerleşiyor’

K11: ‘örneğin tarihî şahsiyetlerin sorumlulukları bilerek hareket ettiklerini sorumluluklarını bilmeden hareket ettiklerinde o devletin başına gelenler üzücü olaylar onlar da bundan ders çıkarabilir yani hep olumlu yönler değil de olumsuz yönler de anlatılmalı objektif olunmalı tüm bunlar anlatıldığında çocuk iyi bir yurttaş olarak görevlerini bilir ama sosyal medyaya çok takılan öğrenciler yine de bunun bilincinde değiller en günümüze bedelli askerlik olayı var şu öğrencimize de hocam ben askerliğimi bedelli yapacağım sözünü duyuyoruz ama Çanakkale’ye anlattığımız da oradaki askerlerimizi anlattığımız da onların yüreklerinde bir yer ediyor’

Tablo 4. Katılımcıların “Tarihî şahsiyetlerin öğrencilere yurttaşlık becerilerini kazandırabilmesi” hakkındaki görüşleri

Tarihî şahsiyetler ile yurttaşlık becerilerinin kazanımı	f		
	Olumlu	Olumsuz	Toplam
Askerlik	16	-	16
Yurttaşlık becerileri	11	-	11
Tarihî şahsiyetler	9	2	11
Yurttaş	8	-	8
Sorumluluk	8	-	8
Vatandaş	6	-	6
Örnek vermek	6	-	6
Hak	4	-	4
İnkılap	3	-	3
Toplam	71	2	73

K15: ‘ben bu becerileri geliştirdiğini düşünmüyorum tarihî şahsiyetler daha çok o çocukların milli duygularını kamçılaman bir şey bunun dışında meslek seçimi konusunda etkiliyorlar ama yurttaşlık becerisini geliştirdiğini düşünmüyorum’

Katılımcılar öğrencilerin yurttaşlık becerisi kazanmaları için öncelikle sorumluluk bilincinin (f=8) yerleşmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Sorumluluk bilinci yerleşmemiş öğrencide yurttaşlık becerileri ve vatan sevgisi de gelişmeyecektir. Yurttaşlık becerisinde katılımcıların üzerinde durdukları bir diğer nokta ise Atatürk inkılapları (f=3) ile hak ve hürriyet (f=4) konusunda olmuştur. Cumhuriyet ile birlikte Atatürk’ün önderliğinde hazırlanan eğitim hakkı, seçme seçilme hakkı ile vergi verme gibi haklar üzerinde durulmuştur. Katılımcıların yurttaşlık ile ilgili ilk ifade ettikleri görev ‘askerlik’ (f=16) genel olarak olumlu düşünceleri bulunmaktadır. Özellikle şahsiyetlerle askerliğe bakış açısının oluşması ve askerlik görevini yerine getirme zorunluluğunun küçük yaşlarda öğrenilmesi gerektiğini düşünmektedirler. Ayrıca yurttaşlık olarak sorumluluklarımızı yerine getirme, kanunlara uyma ya da askere gitme vatan sevgisiyle bağdaştırıldığı görülmüştür (Tablo 5).

Tablo 5. Katılımcıların “Tarihî şahsiyetlerin örnek alınması ile öğrencilerde estetik algısının şekillenmesi” üzerine görüşleri

Tarihî şahsiyetler ile estetik algısının şekillenmesi	f		
	Olumlu	Olumsuz	Toplam
Sanat / sanatçı	10	5	15
Estetik	11	3	14
Mimar Sinan	12	-	12
Tarihî şahsiyetler	8	2	10
Bilim	5	-	5
Osmanlı	4	1	5
Toplam	50	11	61

K6: ‘Fatih Sultan Mehmet’in portresini yaptıran ilk padişah olduğunu söylüyorum ben Osmanlı Devleti’nde resim ve heykelticilik çok gelişmemiştir ama Fatih Sultan Mehmet burada sanata verdiği değer önem kazanmıştır ama ben bu konuda tarihî şahsiyetleri çok örnek aldıklarını düşünmüyorum mesela burada da şöyle bir şey var İstanbul’daki sosyal bilgiler öğretmenleri bu konuda daha şanslı çünkü sanat mimari gibi eserler orada çok fazla öğrencilerin onlardan etkilenmesi daha fazla çünkü biz burada daha çok ezber olarak öğretebiliyoruz ama yerinde görmek daha etkili olacaktır’

K7: ‘mesela Mimar Sinan’ı örnek veriyoruz yaptığı eserleri o dönemin teknolojisi ile yapması inşa etmesi verdiği mesajlar tabii estetik açıdan yararlı oluyor ama şöyle bir şey söyleyeyim maalesef bizim bulunduğumuz

çevre ve ortamdan dolayı o yüzden çok fazla çocuk da bir şey uyandıramıyor çocuğun gördüğü bir şey yok elinin altında olan bir şey yok o yüzden çocuk çok fazla düşünemiyor düşünemediği için bunları bir tarihi şahsiyetler de düşündürmeye çalışıyoruz çok fazla etkisi oluyor mu dersiniz çok fazla olmuyor çocuk için içinde değil bilmiyor görmüyor sadece bizim anlattıklarımız da sunum şeklinde akıllı tahtayla o yüzden içinde bulunmadığı için çok fazla estetik algısını geliştirdiğini düşünmüyorum'

K8: 'Bize ne yazık ki mimari şiir resim çok fazla üstünkörü geçiliyor ama öğrenciler tarafından bu tarihi şahsiyetlerin eserleri dikkatini çekiyor Leonardo Da Vinci onun resimlerini işliyoruz görüyoruz ya da Osman Hamdi Bey gibi tarihi şahsiyetlerin eserlerine değiniyoruz Sınırlı da olsa bunlara değinmek istiyorum çünkü her öğrenci birbirinden farklıdır biri müziğe biri matematiğe biri resme yeteneklidir o yüzden bu tarihi şahsiyetleri örnek vermek çocuğun ileriki yaşamında önemli etkiler bırakabilir ya da ona yön verebilir' Tarihi şahsiyetleri örnek alarak öğrencilerin estetik anlayışının nasıl şekillendiği sorusuna katılımcılar en çok sanat kelimesi (f=15) odağında görüş bildirmiştir. Özellikle sorulan soruda sanat kelimesi yer almamasına rağmen öğretmenler burada doğrudan sanatı göz önüne alarak yanıt vermeyi tercih etmiştir. Ancak bu konuda yine akla gelen çoğunlukla (f=5) Osmanlı dönemi iken, bundan daha fazla sıklıkta (f=12) mimarlığın ve Mimar Sinan'ın anıldığı görülmektedir. Bu konuda dokuz katılımcının mimariye ya da Mimar Sinan'a değiniyor olması dikkat çekicidir. Osman Hamdi Bey, Fatih Sultan Mehmet, Kanuni Sultan Süleyman'ın isimleri sanat alanında yalnızca birer kez zikredilmiştir. Estetik ile ilişkilendirilebilecek mimari dışında başka bir sanat dalı veya kişi ortak düşünce olarak zikredilmemiştir. Tarihi şahsiyetlerden bahsedilirken Rönesans ve Reform dönemlerinden, Leonardo Da Vinci gibi isimlerden bahsedildiği görülse de genel anlamda öğrencilerin bu konuda tarihi şahsiyetleri çok fazla örnek almadığı belirtilmiştir. Şahsiyetlerin sanatsal yönlerine çok fazla değinilmediği, yapılan faaliyetlerin sınırlı olduğu ve bu nedenle de öğrencilerin estetik anlayışının şekillenmesinde önemli bir yerinin olmadığı görüşü ağır basmaktadır (Tablo 6).

Tablo 6. Katılımcıların "Tarihi şahsiyetleri rol model almanın öğrencilerin yaşamlarındaki yansımaları" hakkındaki görüşleri.

Tarihi şahsiyetleri rol model almanın öğrencilerin yaşamlarındaki yansımaları	f		
	Olumlu	Olumsuz	Toplam
Tarihi şahsiyetler	18	1	19
Örnek	19	-	19
Rol model	10	2	12
Dizi	10	1	11
Fatih Sultan Mehmet	6	-	6
Bilim	6	-	6
Televizyon	2	-	2
Toplam	71	4	75

K5: 'Ben çocukların etkilendiğini düşünüyorum ama rol model alıyorlar mı almıyorlar mı bilmiyorum Bir suretle çocuklar etkileniyor ama ne kadar yaşamlarına yansıtır onu bilmiyorum'

K8: 'Rol model alan pek öğrenci göremiyorum Keşke alsalar alsalar kesinlikle faydalı olur şimdiler daha çok pop sanatçıları örnek alıyorlar giyimini örnek alıyorlar'

K13: 'son zamanlarda Diriliş Ertuğrul'dan esinlenmeyi çok görüyorum öğrencilerinde ona yönelik kitapları çok fazla okuyorlar akıncılardan Battalgazi den yönelik kitapları okuyorlar son zamanlarda öğrencilerinde Şeyh Şamil'i örnek alıp okuyanları gördüm etkilenip rol model aldıkları biraz da medyayla bağlantılı olduğunu düşünüyorum burada medyanın rolü biraz daha fazla'

Dizi kelimesi en sık zikredilenler (f=11) arasında yer almaktadır. Özellikle televizyon dizilerinin etkisi ön planda tutulmuş olup son dönemde ortaya çıkan Diriliş Ertuğrul dizisi gibi televizyon yapımlarının öğrenciler üzerinde çok fazla etkisi olduğu belirtilmiştir. Kimi katılımcılar bu etkiyi olumlu olarak görse de bu konuda dizi yapımcılarının sorumluluklarına da dikkat çekmek gerektiğini dile getirilmiştir. Genel anlamda öğrencilerin tarihi şahsiyetleri rol model alıp almadığı üzerine bir görüş birliği olmasa da öğrencilerin birilerini/ bir şeyleri örnek aldığı konusunda ortak kanaat (f=19) hakimdir. Rol model alınan isimlere örnek olarak en çok Fatih Sultan Mehmet'in (f=6) örnek verildiği görülmektedir. Bunun dışında Cezeri, İbni Sina, Mimar Sinan, Ertuğrul Gazi, Melikşah isimleri geçen diğer şahsiyetlerdendir. Bu bağlamda bilim kelimesi de (f=6)

öne çıkmaktadır bu durum öğrencilerin siyasi kişilikler kadar bilim adamlarını da örnek alabildiğini göstermektedir. Öğrenciler rol model aldıkları şahısların öne çıkan yönleri ile davranışlarını şekillendirmektedir. Yani mühendisliğe meraklı bir öğrenci Cezeri'yi, tıp ilmine yatkın bir öğrenci ise İbni Sina'yı örnek alabilmektedir. Ancak katılımcılar öğrencilerin genel olarak dış görünüş olarak o tarihî şahsiyeti örnek aldığı, özellikle Ertuğrul Gazi'yi rol model alan öğrenciler bunu daha çok bir televizyon dizisinden yola çıkarak Osmanlı yüzüklerini takma, saç ve sakal kesimi ile dışa vurmaktadır (Tablo 7).

Tablo 7. Katılımcıların “Tarihî şahsiyetleri tecrübe etmek/tanımak toplumsal yapıyı nasıl şekillendirecektir?” hakkındaki görüşleri

Tarihî şahsiyetleri tecrübe etmenin/tanımanın toplumsal yapıyı şekillendirmesi	f		
	Olumlu	Olumsuz	Toplam
Toplum	19	3	22
Tarihî şahsiyetler	10	2	12
Geçmiş	8	2	10
Örnek vermek	7	-	7
Ders	5	1	6
Vatan	5	-	5
Osmanlı Devleti	5	-	5
Batı Medeniyeti	1	2	3
Sevgi	3	-	3
Tecrübe	2	-	2
Toplam	65	10	75

K9: ‘tarihî şahsiyetleri tanıma toplumu olumlu yönde etkileyecektir ondan gördüğü yanlışları doğruları kendine ders çıkaracaktır Siyasi görüşümüz ne olursa olsun önemli olan tek şey geçmişinden ders çıkarıp vatanına iyi bir insan olmayı hedeflemektedir.’

K11: ‘şu anda toplumsal yapıya çok etkisi olduğunu düşünmüyorum şahsiyetleri tanımamamızdan da kaynaklanıyor olabilir bizler tarihî şahsiyetleri çok fazla önemsemiyoruz.’

K14: ‘tarihî şahsiyetleri iyi tanırsak iyi anlarsak öğrencilerimize çok iyi anlatsak gelecekte memleketimizi tabi ki olumlu etkiler yarın öbür gün bunlar yönetici olacak doktor olacak hâkim olacak vatana sahip çıkıp hem de ülkeyi geliştirecekler hem de batı karşısında tarihimizi kültürümüzü bilmezsek bunun kötü sonuçlar doğuracağını düşünüyorum çünkü yabancılar karşısında dostunu düşmanını çok iyi bilemiyorlar bu yüzden zor duruma düşmemek için tarihimizi bilmemiz gerekir.’

Tarihî şahsiyetleri tecrübe etmenin / tanımanın toplumu şekillendirmedeki etkisine baktığımızda öğretmenlerin ‘toplum’ kelimesi etrafında genel anlamda olumlu ifadeler (f=19) kurduğu görülse de bunlar genel anlamda ‘temenni’ şeklinde dile getirilmektedir. Yani bu konuda “...yapıldııkça, ...edilirse” gibi durumların iyi olacağı aktarılmaktadır. Toplumsal düzenin sağlanması, birlik-beraberlik ve mevcut durumun daha iyiye gitmesi için tarihî şahsiyetlerin örnek alınması gerektiği vurgulanmaktadır. Ancak bununla birlikte olumsuz şekilde kurulan cümleler (f=3) doğrudan bu konudaki eksiklikleri ifade etmektedir. Benzer bir durum ‘tarihî şahsiyetler’ açısından geçerlidir. Olumlu ifadeler bulunmakta (f=10) ve şartlı cümlelerle birlikte kullanılmakta, olumsuz ifadeler de (f=2) yer almaktadır. ‘Osmanlı Devleti’ bu konuda örnek olarak alınmalı ve topluma anlatılmalı şeklinde düşünceler ağırlıktadır. Diğer taraftan ‘Batı Medeniyeti’ toplam üç ifadede kullanılmış, bunlardan ikisi olumsuz iken biri olumlu olmuştur. Diğer bir deyişle ‘Batı Medeniyeti’ olumsuz örnek olarak sunulmakta, bunlardan ders çıkarılması gerekmektedir (Tablo 8).

K4: ‘zaten bu tarihî şahsiyetlerin çoğu bunlar üzerinde kurulu Hz. Ömer denince adalet aklımıza gelir Osmanlı Devleti’nde hoşgörü aklımıza gelir yardımseverlik aklımıza gelir onları nasıl iyi kavratırsak bunlar benim atalarım der benim dedelerin böyleymiş der öyle bir toplumuz deyip onu kendine örnek alacak öncelikli hedefimiz iyi insan yetiştirmek bizler doktor yetiştirdik savcı yetiştirdik ama iyi bir insan yetiştiremedik.’

Tablo 8. Katılımcıların “Tarihî şahsiyetlerin ahlaki değerlerin (duyarlılık, hoşgörü, yardımseverlik vb.) korunması noktasındaki rolü” hakkındaki düşünceleri

Ahlaki değerlerin korunması	f		Toplam
	Olumlu	Olumsuz	
Hoşgörü	17	1	18
İnsan	13	4	17
Yardım (-laşma, -severlik)	14	1	15
Tarihî şahsiyetler	12	1	13
Değerler	7	3	10
Osmanlı Devleti	10	1	11
Ahlak	8	2	10
Örnek vermek	9	-	9
Toplam	92	13	105

K8: ‘Örneğin Osmanlı Devleti’nde bu konulara çok beğeniyoruz ve Fatih Sultan Mehmet olsun Osmanlı’daki vakıfların yardımlaşmada ki önemli maalesef günümüzdeki ahlaki değerlerin yardımlaşma hoşgörünün tarihe karıştığını farkındayım insan olarak bir birey olarak birbirimize tahammülümüz kalmamış’

K9: ‘Ben bu konuda eğitim sisteminin yeniden şekillenmesi gerektiğini düşünüyorum eğitim sistemimizde ahlaki değerler ön planda çıkarılmıyor vatanına bağlı insanlar yetiştirmedikçe zeki insanların bu vatani ileriye taşıyacağını düşünmüyorum en büyük örneğin II. Abdülhamit döneminde gördük Avrupa’ya öğrenci gönderdiğimiz öğrencilerin çoğu geri dönmedi’

Tarihî şahsiyetlerin ahlaki değerlerin korunmasındaki rolü hakkında katılımcı görüşleri alınmak istendiğinde “duyarlılık, hoşgörü, yardımseverlik” şeklinde birkaç anahtar kelime önerilse de bunlardan duyarlılık neredeyse hiç kullanılmamıştır. ‘Hoşgörü’ en fazla kullanılan kelime olurken (f=18), ‘yardım’ kelimesi (f=15) ‘insan’dan sonra (f=17) en çok kullanılan kelime olmuştur. Bu bağlamda özellikle Osmanlı Devleti ve hoşgörü arasında bir çağrışım olduğu akla gelmektedir. Kaldı ki ahlaki değerlerin yerleşmesinde ilk akla gelen örneklerden biri Osmanlı Devleti olmaktadır. Osmanlı Devleti (f=11) defa zikredilirken bunlardan yalnızca biri olumsuz şekilde ifade edilmiştir. Bunun nedeni Osmanlı Devleti’nin hoşgörüsünün bir ünite ile sınırlandırılmasına yöneliktir. Hz. Muhammed (s.a.v), Hz. Ömer, Selahaddin Eyyübi, Mustafa Kemal Atatürk gibi isimler sıkça zikredilmiştir. Ayrıca ahlaki değerler açısından geçmiş ele alındığında katılımcıların Avrupa ile bir kıyaslamaya gittiği görülmektedir. ‘Örnek vermek’ hiçbir olumsuz ifade ile birlikte kullanılmamıştır. Aslında bu durum katılımcıların olumlu örnek bulmakta zorlanmadığı şeklinde yorumlanabilir. Katılımcıların sunduğu bir başka görüş ise bu değerlerin kazandırılması için ailelerin de katkı sunması gerektiği şeklindedir (Tablo 9).

Tablo 9. Katılımcıların “Sosyal Bilgiler dersinde tarihî şahsiyetlerin yeri ve önemi hakkında eklemek istedikleri” görüşleri

Sosyal bilgiler dersinde tarihî şahsiyetlerin yeri ve önemi	f		Toplam
	Olumlu	Olumsuz	
Tarihî şahsiyetler	15	5	20
Ders	14	4	18
Önem / Önemli	11	3	14
Zaman	3	1	4
Bilgi	4	1	5
Devlet	5	-	5
Sosyal Bilgiler	1	3	4
Yüzeysel	-	4	4
Müfredat	2	2	4
Kısıtlı	-	3	3
Toplam	55	26	81

K5: 'ben müfredattan memnun değilim çünkü bu değerleri bu maneviyata çok fazla yer verilmiyor ders saatlerinin uzatılması lazım şimdi bu konulara değinmek istesek bu sefer süre yetmiyor.'

K10: 'başta müfredatın geniş zamanımızın kısıtlı olmasından kaynaklanıyor şahsiyetlerin evet ismi geçiyor ama bunlar hakkında yeterince bilgi yer almıyor ve bence tarihî şahsiyetleri ayrı bir ders olarak anlatmak daha güzel olur kesinlikle ders sayısının artırılması gerekiyor çünkü tarihî şahsiyetlerimiz ve tarihimiz ayrı düşünülemez.'

K14: 'tarihî şahsiyetler üzerinden ders işleme çok fazla değil bir konu ile bağdaştıracağı zaman tarihî şahsiyetlerin örnek olaylar üzerinden yer verilmesi istiyorum ama süre yeterli değil bu yüzden yüzeysel anlatmak zorunda kalıyoruz bazı şeyleri.'

Sosyal Bilgiler dersinde tarihî şahsiyetlerin yeri ve önemi hakkında katılımcıların ifade etmek istedikleri diğer hususlar sorulduğunda; toplamda çok fazla olumsuz ifadenin kullanıldığı (f=24) görülmektedir. Diğer sorularla karşılaştırıldığında içerisinde en fazla olumsuz ifadenin yer aldığı sorunun bu olduğu görülmektedir. Genel anlamda ise öğretmenlerin olumsuz görüşlere sahip olduğu da verilen cevaplardan rahatlıkla anlaşılmaktadır. 'Ders' kelimesi genel anlamda olumlu ifadelerde (f=14) temennileri dile getirmek için kullanılırken; 'müfredat, zaman, kısıt' gibi kelimelerle birlikte olumsuz düşünceleri ifade etmek için kullanılmıştır. Katılımcıların görüşleri genel anlamda değerlendirildiğinde; özellikle öğrencilere bilgiden ziyade tarihî şahsiyetlerin hayat hikâyelerinin verilmesi gerektiği düşünülmektedir. Ayrıca katılımcılar müfredat ile ilgili çok fazla olumsuz görüş belirtmişlerdir. 'Müfredat' belirlenirken öğretmenlerin görüşünün alınmıyor oluşu, müfredatın geniş 'zaman'ın 'kısıtlı' oluşu, bu nedenle konuların 'yüzeysel' geçilmesi dile getirilen şikâyetlerdendir.

4. Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Tarihî şahsiyetlerin yaşamları öğrencilerin duyuşsal ve bilişsel gelişimlerinde önemli bir yere sahiptir. Tarihî şahsiyetlerin biyografileri bu anlamda değerler eğitiminde kullanılabilir. Tarihî şahsiyetlerin yaşam hikâyeleri öğrencilerin özümseyeceği veya sorgulayacağı değerleri kapsamaktadır. Bu bağlamda öğrenciler, çalışılan kişiyi, tarihî şahsiyetleri anlama çabasına yönelirler. Bu amaç doğrultusunda tarihsel empati yapılır, o zamana ve mekâna gidilerek tarihî şahsiyetlerin yaşam şartları, zihniyeti ve davranışları ortaya konulur. Bu yaşam koşulları, düşünce ve davranışlar değer içerdiğinden, tarihî şahsiyetler öğrenciler için rol model olabilir (Demircioğlu ve Tokdemir, 2008).

Katılımcı görüşlerine göre öğrencilere tarihî şahsiyetlerin benimsetilmesinde öğretmenler kilit role sahiptir. Öğretmenlerin derslerde bir yazardan, bilim insanından, düşünürden (Aziz Sancar, Yahya Kemal Beyatlı, Necip Fazıl Kısakürek, Shakespeare vb.) bahsetmesi, öğrencilerin bu şahsiyetleri içselleştirmesi açısından etkilidir. Ancak dikkate değer olan öğretmenlerin tarihî şahsiyetlerin olumlu ve olumsuz özelliklerini doğru ve dengeli bir şekilde aktarabilmesidir. Bu nedenle tarihî şahsiyetlerin öykü bağlamındaki yeri dikkatlice planlanmalı, kültür-zaman uyarlmasına dikkat edilmelidir.

Vatanseverlik değerinin kazandırılması noktasında en fazla Mustafa Kemal Atatürk, Fatih Sultan Mehmet, Metehan ve Seyit Onbaşı gibi isimlere sıkça yer verilmiştir. Yine Piri Reis, Cezeri ve İbni Sina gibi bilim insanlarının buluş ve eserlerinin de vatanseverlik değerini somutlaştırılması açısından önemli olduğunu tespit edilmiştir. Ayrıca katılımcılar salt bilgi yerine çocukların duygusal gelişimine katkı sağlayacak hikâye ve bu hikâyeler içerisine yerleştirilmiş tarihî şahsiyetlerin önem arz ettiğini belirtmişlerdir. Ancak bu noktada müfredatın önemli bir engel olduğunu düşünmektedirler. Müfredatla ders saati arasında bir uyumsuzluğun olduğu fikrinde olan katılımcıların bu görüşü Deniz (2011)'in Sosyal Bilgiler dersinin haftalık ders saatinin yetersiz olduğu tespitiyle paralellik taşımaktadır.

Adalet değeri ile tarihî şahsiyetlerin ilişkisi noktasında katılımcı görüşlerinin Osmanlı Devleti ve Osmanlı Adaleti çerçevesinde şekillendiği belirlenmiştir. Katılımcılar bu noktada Fatih Sultan Mehmet, Kanuni Sultan Süleyman ve Osman Bey gibi tarihî şahsiyetlere sıkça yer vermiştir. Ayrıca İslam tarihinin önemli isimleri olan Hz. Ömer ve Hz. Ali'nin isimleri de sıklıkla telaffuz edilmiştir. Katılımcı görüşlerine göre adalet değerinin etkili bir şekilde kazandırılmasında bu değerle özdeşleşmiş tarihî şahsiyetlerin verilmesi önem arz etmektedir. Çünkü adalet kavramı soyuttur, bu nedenle öğretmeni zorlayabilir. Dolayısıyla öğretmenin rol modelliği dışında tarihî şahsiyetlerle bu kavramın somutlaştırılmasının etkili olduğu tespit edilmiştir.

Öğrencilerde milli benliğin gelişimi noktasında tarihî şahsiyetlerin genel olarak olumlu etkilerinin olduğu ve Türk, vatan sevgisi vb. kavramların ön plana çıktığı görülmüştür. Ancak ders kitaplarında 'milli benlik, milli şuur' kavramlarına oldukça az yer verilmesi ve şahsiyetlerin rollerinin yeterince bilinmemesi eksiklik olarak ifade edilmiştir. Aynı zamanda geçmiş, günümüz ve gelecek arasında da doğru bağlantının kurulması gerekliliğine dikkat çekilmiştir. Milli benliğin oluşması noktasında iki temel sorun vardır. Bunlardan birincisi yaşa bağlı olarak 5. ve 6. sınıftaki öğrencilerin psikososyal gelişimini tam olarak tamamlamaması ikincisi ise

ders kitaplarında ‘millî benlik ve millî şuur’ konusuna oldukça az yer verilmesidir. Katılımcılar bu noktada öğretmen yeterliliklerin devreye girdiği konusunda görüş bildirmişlerdir. Aynı zamanda müfredattaki eksikliklerin öğretmeni yüzeyselliğe yönlendirdiği ifade edilmiştir.

Tarihî şahsiyetlerin estetik anlayışını nasıl şekillendirdiği sorusunda katılımcıların estetik anlayışı mimari eserlerle sınırlı kalmıştır. Estetik sadece sanatla ve mimari eserlerle sınırlı değildir. Bu nedenle katılımcıların estetik kavramına dar bir çerçeveden baktığını söylemek yanlış olmayacaktır. Estetik anlayışında en çok tekrarlanan tarihî şahsiyetler Osmanlı döneminden Mimar Sinan, Rönesans ve Reform dönemlerinden, Leonardo Da Vinci gibi isimler olduğu görülse de genel anlamda öğrencilerin bu tarihî şahsiyetleri çok fazla örnek almadığı ifade edilmiştir. Bunun nedeni, şahsiyetlerin sanatsal ve estetik yönlerine çok fazla değinilmemesi ve bu anlamda yapılan faaliyetlerin sınırlı olmasından kaynaklandığı tespit edilmiştir. Bu noktada öğrencilere estetik anlayışı aktarılırken sınıf ortamından çıkılması bu şahsiyetlerin eserlerinin bulunduğu mekânlara gidilmesi ve eserlerin yerinde görülmesinin önemli olduğu sonucuna varılmıştır.

Can (2019) öğrencilerin televizyon izleme alışkanlıklarında en çok televizyon dizilerini tercih ettiklerini tespit etmiştir. Televizyon dizilerini izleyen öğrencilerin televizyon da ki kişilerin tutum ve davranışlarını sergiledikleri ve onlar gibi davrandıkları görülmüştür. Bu tespitlerle bağlantılı olarak katılımcılar Diriliş Ertuğrul gibi televizyon dizilerinin yönlendirici etkisinden bahsetmiştir. Diriliş Ertuğrul dizisinin özellikle olumlu anlamda vurgulandığı belirlenmiştir. Katılımcıların bir kısmı öğrencilerin bu konuda oldukça ılımlı olduğunu ve davranışlarında birtakım yansımaları (saç, sakal kesimi, okçuluk kursuna gitme, Osmanlı yüzüklerini takma,) görüldüğünü tespit edilmiştir.

Elban (2018) kahramanların/büyük adamların geçmişten günümüze değişmeyen bir rolü olduğunu, ahlak ve değer öğretiminde sıkça kullanılması gerektiğini ifade etmiştir. Bilişsel, duyuşsal, psikomotor vb. gelişim alanları gibi ahlaki gelişime bağlı olarak çocuğa ahlaki değerleri aktarma ve ahlaki değerlere bağlı bireylerin yetişmesini sağlama insani bir zorunluluktur. İnsanın toplumsallaşması ile başlayan süreçte bireyin ferdi olduğu toplumun davranış örüntülerini öğrenmesi ve hayatında zorunlu bir yer edinen iyi ve kötü kavramlarının çocukta yerleşmesi ahlaki değerler eğitiminin temel bir konusudur (Oruç, 2010). Tarihi şahsiyetlerin ahlaki değerlerin korunmasındaki rolüne bakıldığında Hz. Muhammed (S.a.v), Hz. Ömer, Selahaddin Eyyubi, Mustafa Kemal Atatürk gibi isimler en fazla tekrarlanan tarihî şahsiyetler olmuştur. Genel anlamda tarihî şahsiyetlerin yardımseverliği, hoşgörüsü gibi değerler söz konusu olduğunda Osmanlı Devleti hatırlandığı belirtilmiştir. Buna paralel olarak da padişahların kıssaları, vakıfları akla geldiği; fakat müfredatın çok fazla bilgi içerdiği, bunun yanı sıra sınav odaklı çalışmaya ittiği söylenmiştir. Buna bağlı olarak da katılımcıların bazı değerlerin göz ardı edildiği yönünde ortak düşünceye sahip oldukları belirlenmiştir.

Bu çalışmadan elde edilen bulgular ışığında, tarihî konular ve tarihî şahsiyetler öğretilirken, öğrencilerin aktif olarak eğitim-öğretime katılımı sağlanmalı, özellikle de yaparak yaşayarak öğrenmeleri desteklenmeli ve tarihî olaylar ve şahıslar verilirken, öğrencilerin geçmişte yaşıyor gibi duygudaşlık kurmaları öğretmenler tarafından teşvik edilmelidir. Yine bir konuyu öğrenmenin en kolay yolu örnekler ve hikâyeler ile o konuyu pekiştirmekten geçmektedir. Konu ne kadar kolay olursa olsun öğrenci birçok şeyi unutabilir ancak örnek ve hikâyelere dayalı konuları unutmaması çok daha zordur. Bu yüzden Sosyal Bilgiler dersinde hikayeleştirilmeye daha fazla önem verilebilir.

Tarihî şahsiyetler genelde önemli bir değeri olan topluma fayda sağlamış kişilerdir. Özellikle bu şahsiyetlerin isimleri okullardaki sınıflara verilebilir. Örneğin Aziz Sancar Sınıfı, Osman Hamdi Bey sınıfı gibi böylelikle öğrenciler bu şahsiyetleri tanır, neler yaptıklarının bilincinde olur ve onlar hakkında konuşur. Ayrıca öğrencilerde millî şuurunun gelişmesi için vatana atılmış şahsiyetlerin hayatlarının detaylı bir şekilde anlatılması gerektiği hatta mümkünse yaşayan önemli şahsiyetlere de vurgu yapılması önemlidir. Bu kapsamda özellikle yaşamakta olan şahsiyetler (gaziler, bilim insanları) ile öğrenciler bir araya getirilebilir.

Kaynaklar

- Alimcan, D., & Şam, E. A. (2017). Sosyal Bilgiler Dersi Boyutunda Değerler Eğitiminin Önemi ve Medyanın Değerler Üzerindeki Etkisi. *Millî Eğitim Dergisi*, 46(215), 239-259.
- Altıngöller, T. (2007). *Niğde İlinin Yetiştirdiği Tarihi Şahsiyetler*. Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Balcı, A., & Yelken, T. (2013). İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Değerler ve Değer Eğitimi Uygulamaları Konusunda Öğretmen Görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 195-213.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E. Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Can, Y. (2019). *Televizyon Dizilerindeki Şiddet Kültürünün Ortaöğretim Öğrencileri Üzerindeki Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Cemil, O. R. U. Ç. (2010). Okul öncesi dönem çocuğunda ahlaki değerler eğitimi. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama*, (2), 37-60.
- Demircioğlu, İ. H. ve Tokdemir, M. A. (2008). Değerlerin Oluşturulma Sürecinde Tarih Eğitimi: Amaç, İşlev ve İçerik. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6 (15), 69-88.
- Deniz, Ç. (2011). *İlköğretim II. kademe sosyal bilgiler ders kitaplarında tarihi şahsiyetlere yaklaşım tarzı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Eğitim bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Deveci, H., & Selanik AY, T. (2009). İlköğretim öğrencilerinin günlüklerine göre günlük yaşamda değerler. *Journal of International Social Research*, 1(6).
- Elban, M. (2018). Tarih Düşüncesinde ve Eğitiminde Kahramanların/Büyük Adamların Rolü. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 11(22), 98-116.
- Halstead, J. M., & Taylor, M. J. (2000). Learning and teaching about values: A review of recent research. *Cambridge journal of education*, 30(2), 169-202.
- Kocabıyık, O. O. (2016). Olgubilim ve gömülü kuram: bazı özellikler açısından karşılaştırma. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 55-66.
- Lakshmi, V., & Paul, M. M. (2018). Value education in educational institutions and role of teachers in promoting the concept. *International Journal of Educational Science and Research*, 8(4), 29-38.
- McCrary, J. H. (1999). Children's Heroes and Heroines: Developing Values Manifested through Artwork.
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2017). *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar)*. Ankara: MEB Yayınları.
- Pleiss, M. K., & Feldhusen, J. F. (1995). Mentors, role models, and heroes in the lives of gifted children. *Educational psychologist*, 30(3), 159-169.
- Powney, J., Cullen, M. A., Schlapp, U., Glissov, P., Johnstone, M. & Munn, P. (1995). Understanding values education in the primary school. Glasgow: The Scottish Council for Research in Education.
- Sanchez, T. R. (1998). Using stories about heroes to teach values.
- Şengül, A. (2006). Değişimin Öncüleri: Model Şahıslar ve Türk Edebiyatına Yansımaları. *Erdem*, 15(45-46-47), 129-154.
- Tokcan, H. ve Kolyiğit, E. (2017). Türk tarihinde yer alan önemli kadın şahsiyetler hakkında öğrenci bilgi düzeyleri. *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi (IJONASS)*, 1(1), 31-41.
- Topcuoğlu, Z. (2019). *Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Tarihi Şahsiyetlerin Araştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Turan, R.ve Ulusoy, K. (2016). *Farklı Yönleriyle Değerler Eğitimi*. Ankara: Pegem.
- Türnüklü, A. (2000). Eğitimbilim araştırmalarında etkin olarak kullanılabilir nitel bir araştırma tekniği: görüşme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*. 6(4). s. 543-559.
- White, S. H. (1999). What is a hero? An exploratory study of students' conceptions of heroes. *Journal of Moral Education*, 28(1), 81-95.
- Yazıcı, S. ve Aslan, M. (2011). Değerler eğitiminde kahramanlardan yararlanma: Sosyal bilgiler ders kitapları ile öğretmen adaylarının kahraman tercihlerinin karşılaştırılması üzerine bir çalışma. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11(4), 2173-2188.
- Yıldırım, D. T. (2016). Üstün Yetenekliler İçin Değerler Eğitimi Dersinin Önemi. *Current Research in Education*, 2(2), 99-120.

Etik, Beyan ve Açıklamalar

1. Etik Kurul izni ile ilgili;

Bu çalışmanın yazar/yazarları, Fırat Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'nun tarih 20.09.2018 sayı 08 ve karar 4 ile etik kurul izin belgesi almış olduklarını beyan etmektedir.

2. Bu çalışmanın yazar/yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedir.

3. Bu çalışmanın yazar/yazarları kullanmış oldukları resim, şekil, fotoğraf ve benzeri belgelerin kullanımında tüm sorumlulukları kabul etmektedir.

4. Bu çalışmanın benzerlik raporu bulunmaktadır.
